

A R A Ş T I R M A M A K A L E S İ / R E S E A R C H A R T I C L E

DOI: 10.52122/nisantasisbd.1746737

MİKRO DİRENİŞİN SİNEMADAKİ YÜZÜ: 3 IDIOTS ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
ANALİZ

Dr. Öğr. Üyesi Nadir ATEŞOĞLU

Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü

e-posta: natesoglu@sinop.edu.tr

0000-0003-0561-3562

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, 3 *Idiots* filmi Michel de Certeau ve James C. Scott'un mikro direniş teorileri çerçevesinde analiz ederek, öğrencilerin akademik otoritelere karşı görünürde sessiz veya uyumlu davranışlar bile aslında aktif bir direniş tutumu sergilediklerini ortaya koymaktır. Çalışmada, filmdeki karakterlerin davranışları ve söylemleri, otorite-direniş ilişkileri bağlamında çözümlenmiştir. Araştırma nitel bir desene sahiptir ve yöntemde betimsel analiz, bağlamsal davranış çözümlemesi ve tematik söylem analizi teknikleri birlikte kullanılmıştır. Film dört kez izlenmiş, analiz sürecinde sahneler araştırmacı günlüğü aracılığıyla sistematik olarak değerlendirilmiştir. İncelenen sahnelerde öğrencilerin otoriteyle doğrudan çatışmak yerine gündelik yaşam pratikleri içinde geliştirdikleri mikro direniş biçimleri tespit edilmiştir. Bulgular, bu direnişlerin "uyumlu direniş", "sessizlikle direniş", "ironiye dayalı direniş" ve "eylemsel itaatsizlik" gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıktığını göstermektedir. Çalışmanın sonunda, öğrencilerin onaylamadıkları öğretim sistemine yüzeysel uyum göstermelerine rağmen bu uyumun sistemi içten aşındıran bir direniş stratejisine dönüştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Böylece çalışma, gündelik yaşamda görünmez biçimlerde süren mikro direnişlerin, eğitim kurumlarındaki iktidar ilişkilerini anlamak açısından önemli bir analitik çerçeve sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gündelik direniş, 3 Idiots, Öğretim, De Certeau, J. Scott

THE FACE OF MICRO-RESISTANCE IN CINEMA: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS ON 3 IDIOTS

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze the film 3 Idiots within the framework of Michel de Certeau and James C. Scott's theories of micro-resistance, demonstrating that students, even when seemingly silent or compliant, actually exhibit an active resistance stance against academic authorities. The study analyzed the behaviors and discourses of the characters in the film within the context of authority-resistance relations. The research employed a qualitative design and employed a combination of descriptive analysis, contextual behavioral analysis, and thematic discourse analysis. The film was watched four times, and the scenes were systematically analyzed through the researcher's diary during the analysis. The analyzed scenes identified micro-resistance forms that students developed within their daily lives rather than directly confronting authority. The findings indicate that this resistance manifested in various forms, such as "harmonious resistance," "resistance through silence," "resistance based on irony," and "active disobedience." The study concluded that, despite the students' superficial compliance with the educational system they disapproved of, this compliance transformed into a resistance strategy that eroded the system internally. Thus, the study reveals that micro-resistances that continue invisibly in daily life provide an important analytical framework for understanding power relations in educational institutions.

Keywords: Everyday resistance, 3 Idiots, Teaching, De Certeau, J. Scott

Geliş Tarihi/Received: 20.07.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 15.10.2025

Yayın Tarihi/Printed Date: 00.00.2025

Kaynak Gösterme: Ateşoğlu, (2025). "Mikro Direnişin Sinemadaki Yüzü: 3 Idiots Üzerine Sosyolojik Bir Analiz". *İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2) 1005-1020.

GİRİŞ

İnsanların yaşadığı her yerde toplumsal ağa derinlemesine işlemiş kaçınılmaz iktidar ilişkileri bulunmaktadır (Foucault, 2016: 77). Eşitsiz iktidar ilişkileri insan davranışlarını değiştirir. Eşitsizlik kendini ilk olarak, diğerleriyle kurulan iletişimde gösterir. Freire göre diyalog, bir insanın başka bir insan üzerindeki tahakkümünün kullanışlı bir aracı olarak hizmet etmemelidir (Freire, 2019: 108). Gerçek bir diyalogda iktidar hiyerarşisi bulunmaz veya hissedilmez. Aksi halde bu iletişim biçimi monoloğa dönüşür. Eşitsiz ilişki, özellikle öğretim sisteminde var olduğunda bu ilişkinin zayıf tarafında kalan öğrenci davranışları da önemli ölçüde değişmektedir. Bu nedenle dersliklerin mekânsal olarak kurgulanmasından başlayarak, kullanılan dilin biçimine kadar birçok konu, öğrencilerin kendini rahat ifade etmeleri açısından önem arz etmektedir.

Üniversite öğretim sisteminde, bazı akademisyenler ve eğitim otoriteleri, derslerde eleştiriye açık bir yaklaşımın ve yatay iletişim ilişkilerinin önemini vurgulamaktadır (İnal, 1999: 139). Bununla birlikte, bazı derslerde öğretim, diyalogdan ziyade monolog biçiminde ilerlemektedir (Ateşoğlu, 2022: 36). Bu durum, eleştirel düşüncenin dinamik ve karşılıklı etkileşime dayalı doğasıyla uyumsuzluk yaratabilir. Örneğin, öğrencilerin öğretim sürecinde karşılaştıkları bu iletişim tarzı, onların eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesini zorlaştırabilir ve öğrenme sürecinde eşitsiz bir dinamik oluşturabilir.

Öğrenciler, eşitsizlik içeren mevcut otoriter yapıyı, akademisyenler ve diğer öğrencilerin ders ortamında gösterdikleri tutumlar üzerinden yaşayarak öğrenmektedirler. Bu öğrencilerin otoritelere karşı olan tutumlarını değiştirmektedir. Gündelik hayatın içindeki gerçekleşen bu tür sessiz karşı koyuşlar "direnmiyormuş gibi" yaparak direnmek demektir (Ateşoğlu, 2022). Bu direniş biçiminde otoriteler direnişi fark edemez. Gündelik hayatın içine gizlenmiş ve genellikle zayıf konumda bulunanların tercih ettiği bu karşı koyma eylemi otoritelere aldatici bir uyum gösterisi sunar. Bu tür bir sürecin sonucunda doğal olarak öğrenciler, iletişimde samimi ve doğal tutumlardan uzaklaşarak çok daha yapay ve göstermelik bir tutum biçimine yönelmeye başlarlar.

Oysa eğitim, öğrencilerin düşüncelerini hiçbir kısıtlama olmadan rahatça dile getirebilecekleri bir ortamda sağlanmalıdır (İnal, 1999: 143). Ancak böyle olduğunda öğrencilerin yaratıcılıkları gelişebilir. Aksi durumda, bilenin bilmeyenlere aktarımı şeklinde var olan geleneksel eğitim anlayışı, iktidar ilişkisi içerdiğinden son derece hatalı ve yaratıcılığı yok eden bir uygulamadır (Ranciere, 2019). İnal'a göre (1999) öğretimde bu tür bir hiyerarşinin uygulanması öğrencilerin ya sistemi büsbütün ret etmeleri ya da sahte bir uyum göstermeleri ile sonuçlanmaktadır. Zamanla, belirli bir süreye bağlı boyun eğme gösterisi, tepki göstermeme, sinme, derse katılmama, her şeye karşı olma ve tartışmaya değer bulmadan inkâr etme, kopya, ezber ve dedikoduya yönelme gibi zayıf konumda bulunanların direniş biçimlerine dönüşmektedir.

Bollywood, sinema alanının ötesinde de Hint halkı için bir ilham kaynağıdır. İnsanlar, bu filmlerin etkisiyle konuşma tarzlarını, giyim stillerini, müzik tercihlerini ve hatta politik görüşlerini şekillendirebilmektedir (Şentürk Kara & Öztürk, 2024). 3 Idiots filmi 2009 yılında Hindistan'da vizyona giren bir komedi ve drama filmidir. Rajkumar Hirani'nin yönettiği ve Vidhu Vinod Chopra'nın yapımcılığını üstlendiği film, Chetan Bhagat'ın Five Point Someone dlı romanından esinlenmiştir. Senaryosu Rajkumar Hirani ve Abhijat Joshi tarafından yazılmıştır. Filmin başrollerinde Aamir Khan (Rancho/Shamaldas Chanchad), R. Madhavan (Farhan Qureshi), Sharman Joshi (Raju Rastogi), Kareena Kapoor (Pia Sahastrabuddhe) ve Boman Irani (Virus Sahastrabuddhe, "Virus") yer almaktadır. Film, Hindistan'da prestijli bir mühendislik okulunda eğitim gören üç arkadaşın hikayesini konu almaktadır. Başta Rancho olmak üzere Farhan ve Raju, okulun katı ve baskıcı eğitim sistemine karşı mücadele ederken, dostluklarının ve hayatlarının anlamını keşfetmeye çalışmaktadırlar. Film, Hindistan'daki mühendislik eğitimi sistemi üzerinden, geleneksel eğitim yaklaşımını ve bu yaklaşımların öğrenciler üzerindeki olumsuz etkilerini eleştirel bir tarzda ele almakta ve bireysel mutluluğun ve yaratıcılığın önemine vurgu yapmaktadır.

Özellikle bu film seçilmiştir; zira eleştirel pedagoji incelemesi ve öğrenci-akademisyen iktidar ilişkileri için son derece verimli sahneler sunmaktadır. Örneğin, başkarakter Rancho'nun otoriteye karşı ironik sorgulamaları (örneğin 'Makine nedir?' sahnesi), de Certeau'nun 'taktik' kavramını somutlaştırırken, sınıf arkadaşlarının sessiz uyumu Scott'un 'gizli senaryo' modelini yansıtmaktadır. Bu dinamikler, ezberci eğitim baskısını mikro direnişlerle aşındırmayı analitik bir mercekten görünür kılar. İkinci olarak, film hem ticari hem de eleştirel başarıyla global etki yaratmıştır: 2009'dan beri 150 milyondan fazla izleyiciye ulaşmış (IMDb verilerine göre 8.4/10 puanı), Hindistan Ulusal Film Ödülleri'nde En İyi Film dahil 6 ödül kazanmış ve eğitim sistemlerini eleştiren akademik tartışmalara ilham olmuştur (Şentürk Kara & Öztürk, 2024).

Filmin ana karakteri Rancho, öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımını sağlayarak onların yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeleri gerektiğine inanmaktadır. O filmin birçok sahnesinde eğitim sistemine yönelik eleştiriler getirmektedir. Eleştiriye konu olan bu sahneler, Freire'in da (2019) eleştirdiği öğrenciyi özgürleştirmeyen ve öğretmeni merkeze alan klasik, otoriter ve aktarmacı "bankacı eğitim modeli" örnekleridir. Özetle filmin, klasik otoriter eğitim sistemini eleştiren ve eğitimde eleştirel düşünme, sorgulama ve yaratıcılığı savunan bir ana teması bulunmaktadır.

Bununla birlikte bugüne kadar bu film üzerinden klasik otoriter öğretim sisteminin sakıncalarını eleştiren çalışmalar (örneğin, Joshi, 2012; Sharma & Sharma, 2015) ve genel direniş analizleri (örneğin, Balci, 2022) bulunmaktadır. Bu çalışma ise bunları tekrar etmek yerine, filmin eğitim sistemi içine gömülü iktidar ilişkilerine ve buna karşı öğrencilerin

sergilediği mikro direniş biçimlerine odaklanmaktadır. Böylece çalışmanın amacı doğrultusunda doğrudan tepki vermediği için pasif görünen bireyin aslında nasıl da aktif bir eylem içinde olduğu ortaya konabilir. Çalışma bu yönüyle, yüksek öğretimdeki mikro iktidar ilişkileri ve öğrenci mikro direnişlerini film sahneleri üzerinden inceleyerek literatüre katkı sağlayabilir. Hiyerarşik eğitim sistemine karşı ilk bakışta direniş oldukları anlaşılamayan birtakım öğrenci davranışlarının birer direniş biçimi olduğunu ileri sürmek, literatüre farklı bir perspektif sunabilir. Bunun için film analizinde özellikle Michel de Certeau'nun tahakküme uğrayanların bir direniş yöntemi olarak ele aldığı "taktik" kavramı ile James C. Scott'un zayıfların bir direniş biçimi olarak adlandırdığı "gizli ve kamusal senaryolar" bir mikro direniş biçimi olarak temel alınacaktır.

3 Idiots filmi eğitim perspektifinden değerlendiren çalışmalar bulunmaktadır. Nagahan Çakar Bikiç (2021), Üç İdiot filmi Paulo Freire'nin "bankacı eğitim modeli" çerçevesinde çerçeveleme çözümlemesiyle inceleyerek, otoriter sistemin öğrencileri pasif nesneler olarak konumlandığını, yaratıcılığı bastırdığını ve intihar gibi travmatik sonuçlara yol açtığını tespit etmekte; buna karşılık, probleme dayalı ve diyalog odaklı bir pedagojiyi çözüm olarak önermektedir. Bu yaklaşım, filmin mizahı aracılığıyla geleneksel eğitim sisteminin hiyerarşik sakıncalarını (örneğin, Rancho'nun sorgulayıcı temsili) eleştirel bir mercekten görünür kılmakta ve öğrenci-öğretmen ilişkilerini iktidar dinamikleri bağlamında sorgulamaktadır. Bununla birlikte, Bikiç'in analizi gündelik hayatın içindeki mikro ilişkiler yerine daha makro düzeyde pedagojik modellerin genel eleştirisine odaklanmaktadır. Bununla birlikte, Bikiç'in analizi, makro düzeyde pedagojik modellerin genel eleştirisine odaklanırken, bu çalışma de Certeau'nun "taktik" ve Scott'un "gizli ve kamusal senaryo" kavramlarıyla mikro direniş biçimlerini (sessizlik, ironi, kopya gibi) ön plana çıkarmaktadır.

Yıldırım, Tüzel ve Yıldırım (2014), 3 Idiots ve Taare Zameen Par filmlerini nitel durum çalışması deseniyle inceleyerek, eğitimcilerin görüşleri ve sahnelerin analizi üzerinden ezberci sisteme eleştiri getirmekte, bireysel farklılıkların önemini vurgulamakta ve filmleri öğretmen eğitimi materyali olarak önermektedir. Bu yaklaşım, geleneksel eğitimdeki hiyerarşik baskıları (örneğin, aile/okul baskısı) ve çözüm modellerini (yaparak öğrenme) makro düzeyde ele alarak, filmlerin farkındalık yaratma potansiyelini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Yıldırım ve arkadaşlarının analizi bu çalışmadan farklı olarak eğitimsel mesajların genel temsillerine odaklanmaktadır.

Benzer başka bir çalışmada, Demirel ve Sivacı (2025), 3 Idiots filminin öğretmen adayları üzerindeki etkisini fenomenolojik bir yaklaşımla değerlendirerek, filmin özgüven, eleştirel düşünme ve toplumsal baskılara direnme gibi yaşam boyu öğrenme temalarını geliştirdiğini; ayrıca mesleki gelişimde bilgi, tutum ve teknoloji kullanımını pekiştirdiğini ortaya koymuştur. Bu bulgular, filmin mizahı ve eğitimsel diyalogları aracılığıyla otoriter sistemlere yönelik eleştiriye izleyicilerde içselleştirdiğini göstererek, öğrenci-öğretmen ilişkilerindeki hiyerarşileri sorgulama ve direnç oluşturma potansiyelini doğrulamaktadır. Demirel ve Sivacı'nın analizi izleyicilerin algı odaklı kişisel/mesleki gelişimine odaklanırken, bu çalışma de Certeau'nun "taktik" ve Scott'un "gizli senaryo" kavramlarıyla filmin içerdiği mikro direniş biçimlerine odaklanmaktadır.

Kınsün'un (2024) "Üç İdiot filmi Üzerinden Karşılaştırmalı Sosyolojik Bir Analizi" isimli makalesinde ise filmin geleneksel eğitim sistemini eleştirdiği ve bu sistemin bireyden ziyade sistemi ön planda tuttuğu ileri sürülmektedir. Bunun aksine, çağdaş eğitim anlayışının öğrenci merkezli olduğu, bireysel farklılıklara değer verdiği ve eleştirel düşünce ile yaratıcılığı teşvik ettiği sonucuna varılmıştır. Bu yönüyle makalenin, bireyden ziyade sistemin merkezde olduğu eğitim sisteminin öğrencilerin sisteme ve sistemi temsil edenlere yönelik birtakım direnişlere neden olabileceğini ileri sürdüğümüz mevcut çalışmamıza bir dayanak sağladığı söylenebilir.

Öte yandan çeşitli mekanlarda James Scott ve de Certeau'nun perspektifinden zayıfın direnişine odaklanan çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Şeyma Balcı'nın (2022) "Türk Hapishane Filmlerinde Tahakküm ve Direniş" isimli makalesidir. Makale, dört adet Türk hapishane filmi tahakküm ve direniş temaları üzerinden incelemektedir. Çalışmada seçilen dört film Scott ve de Certeau'nun gündelik direniş yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır. Makale hapishane mekânında yer almak zorunda olan mahkûmların iktidar hamlelerine karşı pasif olmadığı, aksine tahakküm hamlelerine karşı çeşitli taktik ve stratejiler geliştirdiklerini ileri sürmektedir. Bu yönüyle bu çalışmayla mevcut bu makalenin verileri örtüşmektedir.

Bir diğer çalışma, Mustafa Demirkan'ın (2020) "De Certeau Perspektifinden Mekân, Taktik ve Stratejiler: The Platform" isimli film analiz çalışmasıdır. Çalışmada film, de Certeau'nun mekân, taktik ve strateji kavramlarını kullanarak The Platform filminin sosyolojik bir analizini sunmaktadır. Yazar, filmdeki hiyerarşik yapının toplumsal sınıf ve tabakalaşmaları nasıl yansıttığını incelemekte ve bireylerin bu yapılar içinde geliştirdikleri taktikleri ele almaktadır. Çalışma, mekânsal üretim, zorunlu karşılaşmalar ve iktidar ilişkileri çerçevesinde filmin karakterlerinin etkileşimlerini değerlendirmektedir. Demirkan'ın bu çalışması sınıf ve tabaka gibi çok daha makro analizler yapmaktadır.

Bu konuda yapılmış başka bir çalışma Semra Ay'ın (2023) "Panopticon Perspective: Visual Analysis of a Film" isimli çalışmasıdır. Çalışma Bent Hamer'in 2003 yapımı Kitchen Stories filmi Michel Foucault'nun Panoptikon kavramı ve Michel de Certeau'nun günlük yaşam pratikleri perspektifinden analiz etmektedir. Filmde gözlemci ve gözlemlenen karakterler arasındaki güç ilişkileri incelenerek, bireylerin gözetim sistemlerine karşı geliştirdiği taktikler vurgulanmaktadır. Ay, gözlemci (Folke) ve gözlemlenen (Isak) karakterleri arasındaki güç ilişkilerini, rollerini ve görsel anlatım tekniklerini inceleyerek, bakışın kırıldığı anları ve bireysel mücadeleleri vurgulamaktadır. Film analiz eden çalışmada bireyler arasındaki güç ilişkileri değerlendirilirken zayıf konumda bulunan kişinin gündelik hayatın içindeki

taktikleri kullanılarak avantaj elde ettiği belirtilmektedir. Bu yönüyle Ay'ın çalışması ile bu çalışmanın verileri paralellik göstermektedir.

Bu konudaki başka bir çalışma Nick Jones'un (2013) "The tactical improvisation of space in the contemporary Hollywood action sequence" isimli çalışmasıdır. Makale aksiyon filmlerindeki karakterlerin mekânsal kısıtlamaları aşmak için doğaçlama kullanımlarını incelemektedir. Çalışmada Die Hard 4.0 ve Mission: Impossible - Ghost Protocol gibi filmler üzerinden de Certeau'nun taktik ve strateji kavramları kullanılarak özellikle daha zayıf konumda bulunan karakterlerin çevreyi nasıl manipüle ettikleri ve iktidara bir direniş olarak yetkiyi nasıl aşmayı başardıkları ele alınmıştır.

Demirkan (2020) de Certeau Perspektifinden ele aldığı The Platform isimli film analizinde, toplumdaki hiyerarşik yapıya karşılık, bireylerin bulundukları mekânın inceliklerini ve açıklarını kullanarak geliştirdikleri taktikler ele almıştır. Benzer şekilde Balcı (2022) taktikleri hapisane konulu filmler üzerinden incelemiş ve bir total kurum olan hapisanede mahkûmların birçok taktikler geliştirerek gündelik mikro direnişler gerçekleştirdiklerini ileri sürmüştür. Bu durum bu makalede de iddia edildiği gibi zayıf konumda bulunanların gösterdikleri taktikleri ele almaktadır.

Semra Ay (2023) mahkûmların taktiklerini ele aldığı benzer bir çalışmayı Kitchen Stories filmi üzerinden yapmış ve bir iktidar ilişkisinde mahkûmların tepkisiz olmayıp birtakım gündelik direnişler geliştiklerini ileri sürmüştür. Benzer şekilde Nick Jones'un (2013) film analizinde de zayıf konumda bulunanların gündelik hayatın içine gizlenmiş dolaylı ve süreksiz direniş gösterdikleri belirtilmektedir. Son olarak Aytuğ (2023) Çimen'in çektiği fotoğrafları analiz eden çalışmasında, total mekânda baskıcı ataerkil yapının kısıtlayıcı uygulamalarına karşılık, öğrencilerin gündelik hayatın çatlaklarına sızarak de Certeau'nun taktiklerini kullandıkları ileri sürülmektedir.

Son olarak her ne kadar film analizi olmasa da benzer bir çalışma da Eren Aytuğ'un, (2023) "Sabiha Çimen'in 'Hafız: Kuran'ın Muhafızları' adlı belgesel fotoğraf çalışmasının değerlendirilmesi" isimli çalışmadır. Makaleye göre Sabiha Çimen, çektiği fotoğraflarla yatılı kuran kurslarındaki kız çocuklarının direniş pratiklerini kendi yaşam alanlarında göstermektedir. Çalışmada ataerkil uygulamalara uyum sağlamış gibi görünen öğrenciler, gizlice yürüttükleri direniş biçimlerini sergilerken ve yaratıcı eylemler gerçekleştirirken fotoğraflanmıştır. Çalışma, de Certeau'nun faillik ve direniş üzerine geliştirdiği sosyolojik teorisinin sunduğu kavramlar çerçevesinde iktidar güçlerinin ve ataerkil düzenin stratejilerine karşı kuran kursu öğrencilerinin gündelik hayatın içine gizlenmiş birtakım taktiksel eylemleri bir direniş biçimi olarak nasıl ortaya koyduklarını ele almaktadır. Çalışma, öğrencilerin otoritelere doğrudan karşı koymamakla birlikte gündelik hayatın çatlaklarına sızarak bazı kuralları ihlal edebildiklerini ileri sürmektedir. Hemen hemen tüm mikro ya da gündelik direniş çalışmaları bize özellikle zayıf konumda bulunanların tepkilerinin benzer nitelikte olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte gündelik ve mikro direnişleri Certeau ve Scott'un perspektifinden ele alan birçok çalışma olsa da mikro direnişi doğrudan üniversite öğrencileri üzerinden ele alan bir film analiz çalışması söz konusu değildir. Eğitim sisteminin ilgili film üzerinden ele alan yukarıdaki çalışmalar ise gündelik hayatın içindeki çatlaklara sızan bir direnme biçimi yerine sınıf analizi veya genel olarak eğitim sistemine odaklanan makro analizler yapmaktadırlar. Çeşitli sosyal tabakalarda bulunanlar, mahkûmlar, kuran kursu öğrencileri gibi üniversite öğrencileri de benzer mikro direniş tepkileri vermektedir. Bunların tüm alanlarda özel olarak tespit edilebilmesi gerekir. Özellikle öğretim sisteminin içini boşaltmak anlamına gelebilecek bu tür mikro direnişlerin tespiti literatüre önemli ve özgün katkılar sağlayabilir. Bu makale de bu amaçla 3 Idiots filmini Michel de Certeau ve James C. Scott'un mikro direniş teorileri çerçevesinde analiz ederek gündelik hayatın içine sızmış ve sıradan görünen davranış biçimlerinin birer direniş olabileceğini ele almaktadır.

1. James Scott: Gündelik Direnişler

Bazı düşünürler direnişi yalnızca doğrudan bir karşı çıkma biçimi olarak değerlendirmektedir. Direniş denildiğinde onlara göre genellikle gösteri, boykot gibi açık eylemler akla gelmektedir (Rubin, 1996: 245). Ancak, doğrudan bir tepki vermemesine rağmen mevcut durumu da tamamen kabul etmeyen ve bu nedenle direniş kategorisine giren alternatif bir direniş biçimi daha mevcuttur (Scott, 1985; de Certeau, 1988; Carr, 1998; Prasad & Prasad, 1998; Wickham, 1998). Bugün direniş dendiğinde bu ikinci tür tepkilerin de dikkate alınması gerekir. Bu tür tepkiler, direnişin günümüzde var olan çok daha ince bir formunu temsil etmektedir. Birçok düşünürün gündelik direniş olarak isimlendirdiği bu form, en az doğrudan direnişler kadar hatta çoğu durumda ondan çok daha etkili olabilmektedir. Scott özellikle direnişin bu türü üzerinde durmakta ve ona "gündelik direniş" ismini vermektedir. Scott çalışmasında, yoksul köylülerin bazı tutum ve söylemlerinin yüzeysel olarak farklı anlamlar taşıyor gibi görünse de aslında yaşanan toplumsal değişimlere ve toprak sahiplerine karşı bir meydan okuma niteliği taşıdığını ortaya koymuştur (Özmkas, 2019: 656). Bu tür bir direnişi kavramak daha fazla dikkat ve analiz gerektirir çünkü bu direniş biçimi, gündelik yaşamın sıradan akışı içinde gizlenmiş durumdadır (Lilja & Vinthagen, 2018: 216).

Bazıları bir direnişten bahsedebilmek için direnişe uğrayan otoritenin bunun farkında olması gerektiğini (Rubin, 1996: 241) bazıları ise direniş gösterenlerin bunu direniş niyetiyle yaptıklarının bilincinde olmaları gerektiğini zorunlu unsur olarak görmektedir (Hollander & Einwohner 2004: 540). Oysa bu yaklaşım, doğrudan direniş biçimleri için geçerli olabilir. Mikro direniş biçiminde bu unsurlar zorunlu değildir. Çünkü mikro direnişin asıl unsuru direnmiyormuş gibi yaparak direnmektir. Bu direniş biçiminde otoritelerin direnişi fark etmemesi gerekir (Ateşoğlu, 2022). Bu direniş için, iktidar otoritesine yönelen bir birliktelik ve direnenlerin birbirleriyle olan örtük iş birliği yeterlidir. Örneğin, Türkiye'de, şoförlerin otayollarda selektör yaparak diğer sürücülerin trafik cezalarından korumaya çalışması, trafik ceza sisteminin meşruiyetine karşı bir tür direniş olarak değerlendirilebilir (Ateşoğlu, 2022: 25).

Scott, 1985 yılında yayımladığı *Zayıfın Silahları* isimli eserinde, egemen güce karşı gerçekleştirilen direnişi iki kategoriye ayırmaktadır: Bunlardan ilki, doğrudan ve açık bir karşı koyma biçimi olan gerçek direniştir; buna sınıf mücadelesi için yapılan gösteri, grev gibi örnekler verilebilir. İkinci kategori ise, çatışma yerine gündelik pratikler üzerinden yürütülen ve doğrudan bir meydan okuma içermeyen gündelik direniştir (Scott, 1985: 292). Scott, gündelik direnişi, gerçek direniş kadar etkili bir direniş biçimi olarak görmektedir. Bununla birlikte bu tür bir direniş biçimi, bir iktidar ilişkisinde genellikle zayıf tarafın kullandığı bir yöntemdir.

Scott, (2018) otoriteye kafa tutma konusunda zayıfların kullandığı bu yönetime ilişkin somut örnekler vermektedir. Ona göre, otoritenin baskısı altında olanlar, yüksek vergilerle ilgili bir sorun yaşadıklarında vergi ayaklanmasına başvurmak yerine vergi kaçırma yolunu seçerler. Benzer şekilde bireyler, toprak mülkiyetiyle ilgili bir sorun karşısında, açık bir şekilde otoriteye meydan okumaktansa izinsiz yerleşim yoluna başvururlar (Scott, 2018: 141). Kaçak avlanma, işyerinde işi yavaşlatma gibi eylemler bunun çeşitli versiyonlarını oluşturmaktadır. Scott'a (2016: 78) göre tüm bu itaatsizlikleri direniş haline getiren şey, otorite karşısında bireylerin birbirlerini ele vermemeleri ve bir dayanışma içinde bulunmalarıdır.

Scott, (2018: 30) gündelik direnişi anlayabilmek için otoriteler tarafından dayatılan itaat eden - itaat edilen uyumunun aldatici görünümünü aşmak gerektiğini belirtmektedir. Çünkü bir tarafta bireylerin otoritelere sergiledikleri ve genellikle yapmacık kamusal senaryolar varken diğer tarafta bireylerin gerçek düşüncelerini yansıtan ve genellikle kendi güvenli alanlarında açık ettikleri gizli senaryolar bulunmaktadır. Scott'a (2018: 69) göre, bireylerin kamusal alanda sergiledikleri davranışlar gerçek düşüncelerini yansıtmaz; asıl düşünceler, arka planda oluşturulan gizli senaryolarda yer almaktadır. İşte gündelik direniş de ona göre bu gizli ve kamusal senaryoların olduğu yerlerden doğmaktadır. Samimi ilişkiler zayıflar arasında gizlice yürümektedir. Oysa kamusal senaryo, egemenin tabi olanda görmek istediği ve tabi olanın (zayıfın) da egemene göstermek istediği ilişki biçimidir (p. 71). Zayıf konumda bulunanların sahte olumlamları, otoriteler için bir güvenlik hissi yaratırken öte yandan bu durum aslında zayıfların çıkarlarına hizmet etmektedir.

Özetle gündelik direniş, rutin olarak gerçekleştirilen, belirgin bir politik çerçeveye sahip olmayan ve resmi bir örgütlenme temelinde yürütülmeyen direniş biçimlerini ifade etmektedir. Bu tür direnişlerde, bireyler direnişçi olarak tanımlanmaktan kaçınarak, görünmezliği tercih etmektedirler (Vinhagen & Johansson, 2013: 10). Scott ve diğerlerinin gündelik direniş ismini verdiği bu mikro direniş biçiminde zayıf konumda bulunanlar direnmiyormuş gibi yaparak ve iktidar odağına doğrudan karşı gelmeyerek karşı gelmenin başka bir yolunu bulmuşlardır.

2. Michel de Certeau: Mikro Direniş Taktikleri

Otoritelere yönelik olarak bireylerin çeşitli direniş biçimleri sergilediklerini ileri süren bir diğer düşünür Michel de Certeau' dur. Scott gibi Certeau da iktidar yerine direnişe odaklanmıştır. De Certeau, (2009: 48) iktidar güçlerinin bilimsel mantık, istatistik ve rasyonalizasyon gibi stratejilerine karşılık, iktidara bağlı bireylerin sahte uyum gösterme, duygularını ve düşüncelerini gizleme gibi taktikleri kullandıklarını ileri sürmektedir. Güç eşitsizliği, tarih boyu sürekli var olan bir olgudur. Dolayısıyla tespit edilebilir ya da edilemesin bu eşitsizliğin zayıf tarafında bulunanların tepkileri de tarih boyu değişmemiştir (De Certeau, 1988). Dengesizliği lehine döndürmeye çalışmak için bireyler genellikle hep benzer yollara başvurumaktadırlar. Bu anlamda Certeau'nun (2009: 55) ifade ettiği gibi gücünün "stratejisine" karşılık zayıfın en önemli silahı "taktikleri" kullanmaktır.

De Certeau, (2009: 55) bir işyerindeki sıkı kurallara karşı çalışanların işten kaytarmalarını ve iş yerinde özel işlerini yürütmelerini bu tür taktiklere örnek olarak göstermektedir. Çalışanlar sömürüldüğünün farkındadır ancak işten çıkmayı da göze alamazlar ve bu tür durumlarda çeşitli taktiklerle direniş göstermeye yönelirler. Ona göre aşırma, taklit etme, kılık değiştirme, hile yapma, kaytarma ve dolap çevirme gibi eylemler bir tür direniş taktikleridir. İktidarın gözetim mekanizması her yere yayılmış durumdadır (Foucault, 2015). Ancak zayıf konumda bulunan bireyler, günlük işlemlerle disiplin mekanizması ile oynayarak bu mekanizmayı kendi lehine uyarlar, üstelik bunu yaparken bir iktidar odağı ile sürtüşmez aksine uzlaşma içinde görünür.

Bu çalışmada Scott'un "gündelik direniş" ve de Certeau'nun "gündelik hayatın taktikleri" kavramları, otoritenin bireyler üzerindeki baskı mekanizmalarının nasıl sessiz ve görünmez biçimlerde karşılandığını analiz edebilmek için analitik bir mercek olarak kullanılmaktadır. Her iki düşünür de direnişi yalnızca açık çatışmalarla sınırlamayıp, iktidar ilişkilerinin gündelik yaşamın sıradan pratikleri içinde yeniden üretildiği alanlarda aramaktadır. Bu bağlamda makale, 3 Idiots filmindeki öğrencilerin otoriteye karşı geliştirdikleri sessiz, alaycı ya da uyum gösterir görünümlü stratejileri Scott'un "gündelik direniş" yaklaşımıyla; bu stratejilerin gündelik yaşamın yaratıcılığıyla nasıl iç içe geçtiğini ise de Certeau'nun "taktik" kavramsallaştırmasıyla açıklamaktadır. Böylece teorik çerçeve, filmdeki karakterlerin doğrudan çatışmadan kaçınarak sistemin dayattığı kuralları nasıl dönüştürdüklerini anlamamıza imkân sağlayan bir analiz zeminine dönüşmektedir. Bu iki yaklaşım, makalenin amacına uygun biçimde, otoriteye karşı geliştirilen görünmez mikro direniş biçimlerini çözümlemek için tamamlayıcı bir teorik çerçeve sunmaktadır.

Bu analizde önemli bir diğer kavram da mekân kavramıdır. Çünkü mekân doğası itibarıyla politik bir kavramdır (Alkan, 2019, pp. 179-180). Mekân, her ne kadar ilk bakışta öyle görünmese de aslında eşitsiz güç ilişkilerinin yaşandığı politik ve ideolojik bir yerdir. Bu yönüyle bireyin özelliğinin oluşmasında temel bir etkiye sahiptir (Işık, 1994: 20). Devletin veya iktidar sahiplerinin eğitim üzerinde doğrudan bir kontrole sahip olması burada öznenin nasıl biri olacağını da

belirlemek anlamına gelmektedir (Harvey, 2022: 267). Dolayısıyla mekânsal pratikler, asla nesnel ve tarafsız olmayıp ideoloji ve güç ilişkilerine içkin eylemlerden oluşmaktadır.

Mekan'ın politik oluşunun bir diğer aksını kapitalist üretim biçimi oluşturmaktadır. Kapitalist üretim tarzı mekandaki iktidar ilişkilerinin üretim biçimini de belirlemektedir. Bu anlamda mekân insan toplumlarının kurmuş oldukları yapı ve ilişkilerin bir ürünüdür. Dolayısıyla mekân bir ilişki biçiminin göstergesi ve sonucudur (Işık, 1994: 13). Öte yandan insan, devlet ve mekân ilişkisi hem ait olma ve hem de meşruluk açısından son derece önemlidir. Ulus devletin bizatihi kendisi ulusal alan yaratan bir mekân kontrolüdür ve bu kontrol, o devlete ilişkin tarihi yazma tekeli de içermektedir (Durgun, 2012, pp. 17-19).

Bireyin ait olma duygusu ve mevcut sistemin meşruluğunu düşünen iktidar mekânı kullanarak bireylerin öznellikleri üzerinde kontrol sağlamaya çalışır. Bu yaklaşım bireylerin öznelliklerinin oluşumunda temel rol oynaması beklenen öğretim mekanları için de geçerlidir. Bu da öğretim sistemi içindeki mekanların ve burada yürütülen iletişim biçiminin kapitalist üretim biçiminden ve devletin birtakım hedeflerinden bağımsız olamayacağı anlamına gelmektedir. Örneğin, eğitim müfredatları, fiziksel mekânların düzenlenmesi ve öğrenci davranışlarının kontrolü, iktidarın mekân üzerindeki tahakkümünü açıkça ortaya koymaktadır.

Mekân politik bir yerdir. Mekânın politik mücadeleye içkin bir yer olmasının nedeni, mekânın içinde üretilen ilişkilerin iktidarlar açısından önemli sorun kaynaklarından biri olmasındandır. Siyasal iktidarlar bu nedenle mekânı kontrol ederek aslında mevcut politikalarının devamlılığını sağlayabilirler (Öztürk, 2012: 21). İktidar, kazançlarını depolayarak strateji üretebileceği bir mekân sahip olduğundan o genellikle güçlü konumdadır. Oysa tabi olan bireyler (çalışan, öğrenci vb.) bir mekâna sahip değildir ve onlar egemenin mekânında olmak durumundadırlar ve bu nedenle de taktiklere başvurmaktadır (De Certeau, 2009: 54). Bu çalışma kapsamında öğrenciler için üniversite ve derslikler sembolik olarak başkasının mekanıdır. Mekân mevcut yapısıyla (hocaya karşı öğrenciler) öğrenciyi öğreten karşısında ikincil bir şekilde konumlandırmaktadır. Üstelik derse giriş çıkışlar, devamsızlık uygulamaları ve kısıtlı sürelerde yapılan sınavlar akademik iktidarın zaman üzerinde de egemen olduğunu göstermektedir (Ateşoğlu, 2022: 36).

Öğrencilerin gönüllü olarak okula geldikleri, zayıf konumda olmadıkları ve bu nedenle bu taktikleri kullanmaları gerekmediği akla gelebilir. Ancak öğretim sisteminin içinde iktidar ilişkisinin var olduğu pek çok düşünür tarafından ileri sürülmüştür. Örneğin, Foucault'ya (2013: 27) göre sadece sınavlar bile gözetim ve denetim unsurlarını içerdiği için bir iktidar ilişkisi üretmeye yetmektedir. Gören bakış, hegemonik bir bakıştır. Foucault'nun anlatımıyla öğretim sisteminin içine gömülü bir iktidar ilişkisi bulunmaktadır.

"Öğrenciler sıralarında oturur ve öğretmen karşılarında durarak onları gözlemleyebilir, hareketlerini takip edebilir ve dikkatlerinin dağınık olup olmadığını kontrol edebilir. Bu gibi küçük detaylar, aslında bir dizi iktidar uygulamasının hayata geçmesi için temel oluşturan basit ama etkili tekniklerdir" (Foucault, 2016: 151).

Öte yandan total mekanlarda var olmak durumunda olan bireylerin total mekânın disipline edici kurallarına göre yeni kimlikler oluşturdukları görülmektedir. Bu tür kurumlarda mevcut benlik yok edilerek bireylerin kişilikleri değiştirilmeye çalışılır (Öztürk, 2012: 134). Foucault'nun mahkumların gözetlenmesi için tasarlanan panoptikon sistemi üzerinden örneklendirdiği bu aşırı denetleme ve gözetleme uygulaması, öğretim mekanlarında eğitim müfredatı ve öğrenci davranışlarının kontrolü şeklinde -biraz daha farklı bir biçimde- ortaya çıkmaktadır. Bu denetim iletişim biçimiyle de kendini göstermektedir.

Bu çalışmada mekân kavramı, yalnızca fiziksel bir alan olarak değil, iktidarın görünmez biçimlerde yeniden üretildiği ve buna karşı gündelik direniş pratiklerinin geliştiği bir bağlam olarak ele alınmaktadır. 3 Idiots filminde okul, yalnızca bir eğitim mekânı değil; öğrencilerin kimliklerinin, başarı anlayışlarının ve itaat biçimlerinin yeniden üretildiği politik bir alandır. Dolayısıyla mekân, filmde otoritenin birey üzerindeki tahakkümünün hem sahnelendiği hem de öğrencilerin küçük, görünmez karşı çıkışlarını gizlice gerçekleştirdikleri bir sahneye dönüşmektedir. Bu yönüyle, Scott'un "gündelik direniş"i ve de Certeau'nun "taktiksel yaratıcılığı" mekânsal bağlamda somutlaşmaktadır. Mekân, iktidar ve direniş arasındaki bu dinamik ilişkiyi gözlemleyebilmemiz açısından makalenin analitik çerçevesinde merkezi bir rol oynamaktadır.

Öte yandan Freire, (2019: 110) öğrencilerin olası katkılarına baştan kendini kapatan bir öğretmenin diyalog değil sadece tek taraflı bir monolog kurabileceğini ileri sürmektedir. Bu ise öğretimde eşitlikçi bir iletişim yerine hiyerarşik bir iletişim anlamına gelmektedir. Ranciere ise (2019: 28) sadece aktarmaya dayalı öğretim sisteminin öğrencileri sinikleştirdiği ve aptallaştırdığını ileri sürmektedir. Ona göre bu anlamda eğitim verilen bir ortamda eğitim görmekte olan her insan, yarım insandır.

Eğitim ve iktidar ilişkileri üzerine çalışan bir diğer düşünür olan Apple, (2012: 65) Eğitim ve İktidar adlı eserinde, eğitim sisteminin doğasında otoriter bir yapının bulunduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, bu otoriter yapının temel nedeni, eğitim sisteminin hem bilgiyi hem de bireyleri şekillendirme işlevine sahip olmasıdır. Bu yaklaşım, bilgiye sahip olmanın doğal sonucunun iktidara da sahip olmak anlamına geldiğini göstermektedir. Özetle öğretim otoriteleri, zamana, mekâna, bilgiye, gözetim ve değerlendirme hakkına sahip konumlarıyla güçlü konumu temsil etmektedirler. Öte yandan öğrenciler bunlara sahip olmadıkları ölçüde zayıf konumda bulunanlardır. Şimdi bu eşitsiz ilişkinin filminden seçilen bazı sahneler üzerinden öğrenci davranışlarını nasıl yönlendirdiği ve öğrencilerin ne tür mikro direnişlere yöneldiklerine bakalım.

3. Yöntem

Sinema, kitlesel bir sanat formu olarak, kültürel üretimlerin gerçekleştirilmesine ve ideolojilerin aktarılmasına ve yeniden üretilmesine olanak tanır. Görsel ve işitsel unsurların bir arada kullanılması, filmlerin etkisini artırır ve bu durum sinemayı diğer kitle iletişim araçlarından ayıran önemli bir faktördür. Bu özellikler, sinemanın geniş bir etki alanına sahip olmasını sağlayarak onu benzersiz bir iletişim aracı haline getirmektedir (Akmeşe & Akmeşe, 2020: 196). Öte yandan sinema filmleri, eğlence, boş zaman aktivitesi ve sanatsal bir uğraş olmanın yanı sıra, insanlara bilgi sağlama ve onları harekete geçirme görevlerini de üstlenmektedir (Hauser, 1984). Bireyler için sinema; izlediğini, duyduğunu ve hissettiğini karşılaştıran, yargılayan, açıklayan ve sınıflandıran bir anlamlar silsilesidir. Birey, bunları yaparken tüm bu aşamalarda eğitiminden, kültürel sermayesinden ve bireysel analiz kapasitesinden faydalanır (Çelik & Güner, 2023: 130).

Sanat dalı olmanın ötesinde, kültürün aktarılmasında önemli bir işlevi bulunan sinema filmleri, eğitim alanında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır (Yanmaz, 2011). Bu anlamda özellikle Bollywood sinemasının Hintliler dışındaki toplumlar üzerinde de etkisi bulunmaktadır ve bu literatürde “yumuşak güç” (soft power) olarak tanımlanmıştır (Şentürk Kara & Öztürk, 2024). Böylece bir ülkenin askeri veya ekonomik zorlamaya başvurmadan, kültür, sanat, medya gibi yoluyla başka toplumları etkilemesi söz konusu olabilir. Dolayısıyla sinema, boş vakit aktivitesi, sanatsal ve refleksif niteliğinin yanı sıra bireylerin anlam dünyalarının oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Sinema bu yönüyle gündelik sosyolojiye veriler sağlayarak sosyolojinin çalışma alanına dahil olmaktadır.

Çalışmanın örneklemini, Hindistan’daki klasik eğitim sistemini eleştiren, birçok dalda ödül almış ve tüm dünyada en çok izlenen Hint filmleri arasına girmiş *3 Idiots* filmidir. Bu filmin seçilme nedeni, filmin hem eleştirel pedagojik bir yaklaşıma hem de öğrencilerin hiyerarşik sisteme karşı mücadelesine uygun biçimde senaryolaştırılmış olmasıdır. Bu nedenle öğrencilerin ilk bakışta direniş gibi görünmeyen birtakım eylemlerinin film sahnelerinin analizi ile aslında nasıl da bir başkaldırı olduğunu analiz edilebilir.

Bu çalışma, *3 Idiots* filmini Michel de Certeau ve James C. Scott’un mikro direniş kuramları çerçevesinde çözümlemekte ve filmdeki iktidar–direniş ilişkilerini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

3.1 Araştırma Deseni

Bu betimsel analiz yöntemi kullanılarak yürütülecek nitel bir araştırmadır. Betimsel analiz, tematik söylem analizi ve bağlamsal davranış çözümlemesi birlikte kullanılmıştır. Betimsel analizde, toplanan verilerin düzenlenip yorumlanarak okuyucuya sunulması hedeflenir. Bu veriler, belirlenen temalar doğrultusunda sınıflandırılır, özetlenir ve üzerinde yorum yapılır. Gerekirse bulgular arasında neden-sonuç ilişkileri kurulur (Bogdan & Biklen, 1992; Yıldırım & Şimşek, 2011). Betimsel analizde veriler önceden belirlenen temalar doğrultusunda özetlenip yorumlanmaktadır.

Film, bireylerin gündelik yaşam içinde otoriteye karşı geliştirdikleri taktikleri nasıl sergilediklerini anlamak amacıyla analiz edilmiştir. Bu doğrultuda çalışma, Scott’un “gizli senaryo”–“kamusal senaryo” kavramları ile Certeau’nun “taktik” ve “strateji” kavramlarını açıklayıcı eksen olarak kullanmaktadır.

3.2 Veri Toplama Süreci

Film dört kez izlenmiş; her izleme sırasında karakter davranışları, eylem örüntüleri ve bu davranışların ortaya çıktığı bağlamlar hakkında ayrıntılı notlar tutulmuştur. İzleme süreci boyunca oluşturulan *araştırmacı günlüğü*, sahnelerin sistematik biçimde karşılaştırılmasını sağlamıştır. Analiz kapsamına yalnızca iktidar ilişkilerinin ve direnişin açık biçimde gözlemlenebildiği sahneler alınmıştır.

3.3 Veri Analizi

Film çözümlemesi üç aşamada gerçekleştirilmiştir:

Bağlamsal Davranış Çözümlemesi: Her sahnede karakterlerin belirli bir otoriteye (öğretmen ve okul sistemine) karşı davranışları incelenmiştir. Davranışın hangi bağlamda ortaya çıktığı, nasıl bir anlam taşıdığı ve bu davranışın açık ya da örtük bir *mikro direniş biçimi* olup olmadığı belirlenmiştir. Mikro direnişer genellikle otoriteyi dorudan karşısına almayan ve ilk bakışta fark edilmesi son derece güç olan direniş biçimleridir (Ateşoğlu, 2022). Herhangi bir davranış bağlama göre bir direniş biçimine dönüşebilir. Bunun için davranışın iktidar ilişkisi içindeki anlamının ortaya konması gerekmektedir. Filmin ilgili sahneleri üzerinden özellikle öğrenci davranış biçimleri bu bağlamda bir analize tabi tutulmuştur.

Tematik Söylem Analizi: Diyaloglar, Scott’un “gizli” ve “kamusal senaryo” kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. Söylemler, iktidar karşısındaki konumlanma biçimlerine göre kodlanmış; öğrencilerin otoriteye karşı kullandıkları dil, mizah, sessizlik veya ironi gibi stratejiler temalar altında toplanmıştır.

Mikro Direniş Türlerinin Sınıflandırılması: Davranışların ve söylemlerin analizi sonucunda ortaya çıkan eylemler, *uyumlu direniş*, *ironiye dayalı direniş*, *sessizlikle direniş* ve *eylemsel itaatsizlik* gibi alt kategoriler altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, de Certeau’nun “taktik” kavramı temelinde yapılmıştır.

3.4 Geçerlik ve Güvenilirlik

Analiz süreci boyunca film izlemeleri sırasında *araştırmacı günlüğü* tutulmuş, her sahneye ilişkin gözlem ve tematik notlar kaydedilmiştir. Böylece analiz süreci tesadüfi değil, sistematik hale getirilmiştir. Ayrıca, analiz sürecinin güvenilirliğini artırmak amacıyla, seçilen sahneler ve yapılan yorumlar başka bir araştırmacı ile paylaşılmış; *akran değerlendirmesi* yöntemiyle analizlerin tutarlılığı kontrol edilmiştir. Tematik kodlamalar bağımsız bir araştırmacı tarafından gözden geçirilmiş ve görüş birliği sağlanmıştır.

3.5 Sahne Seçimi Ölçütleri

Filmin yalnızca eğitim sistemi içindeki güç dengesizlikleri ile baskı ve direniş örüntüsü içeren sahneleri ele alınmıştır. Sahne seçiminde Scott'un *gizli ve kamusal senaryoları* ile De Certeau'nun *direniş taktiklerini* en uygun biçimde içeren sahneler analiz kapsamına alınmıştır. Bu sahnelerde karakterlerin otoriteyle kurduğu ilişki biçimi, mekânın politik işlevi ve direnişin taktiksel niteliği temel ölçütler olarak belirlenmiştir.

3.6 Yöntemin Gerekçesi

Bu çalışma, filmi bir "anlam üretim süreci" olarak ele almakta ve karakterlerin davranışlarını sadece betimlemek yerine, bu davranışların otoriteyle kurduğu ilişkiler içindeki anlamlarını çözümlemeyi amaçlamaktadır. Böylece film, mikro düzeydeki direniş biçimlerinin toplumsal güç ilişkilerini nasıl görünür kıldığına dair kuramsal bir tartışma zemini sunmaktadır.

3.7 Etik İlkeler

Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiğine tam olarak uyulmuştur. Araştırma sürecinde herhangi bir manipülasyon, sahtecilik veya intihal eylemine başvurulmamıştır. Çalışma yalnızca kuramsal nitelikte olup, insan katılımcılardan veri toplamayı içermediği için etik kurul onayı gerektirmemektedir. Film çözümlemesi, kamuya açık bir kültürel ürünün yorumuna dayandığından etik açıdan herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

4. Bulgular ve Analiz: Mikro Direniş Kavramının Film Üzerinden Değerlendirilmesi

Bu çalışmada 3 *Idiots* filminde yer alan belirli sahneler, öğrencilerin öğretim otoriteleriyle (bireysel veya kurumsal düzeyde) doğrudan çatışmaya girmeden, gündelik yaşam pratikleri içinde sergiledikleri dolaylı direniş biçimlerini anlamak amacıyla incelenmiştir. Bu analiz, toplumsal yaşamın kendisini değil, onun film aracılığıyla *temsili olarak yeniden inşa edilmiş hâlini* ele almaktadır. Dolayısıyla burada söz konusu olan şey, toplumsal gerçekliğin doğrudan gözlemlenmesi değil, bu gerçekliğin sinemasal bir anlatıda nasıl temsil edildiğinin çözümlemesidir. Bu bağlamda, filmdeki "üniversite" ve "derslik" mekânları, otorite–direniş ilişkisinin kurgusal birer sahnesi olarak değerlendirilmiştir. Öztürk'ün (2012: 26) belirttiği üzere, mekân üzerine düşünmek bir bakıma toplumu anlamaya çalışmaktır; bu çalışmada ise bu düşünme biçimi, *filmdeki mekânın temsil ediliş tarzı* üzerinden yürütülmektedir. Analiz sürecinde, filmde çalışmanın amacıyla doğrudan ilişkili sahneler seçilmiş; bu sahnelerdeki karakterlerin söylemleri, davranış biçimleri ve mekânsal konumlanışları tematik olarak çözümlenmiştir. Analiz, Scott'un "gündelik direniş" ve de Certeau'nun "taktik" kavramları çerçevesinde yürütülmüş, sahnelerdeki direniş göstergeleri bu iki kuramsal eksende sınıflandırılmıştır.

Bu çalışmada analiz edilen dört sahne, filmin genelinde yinelenen mikro direniş pratiklerinin temsil gücü yüksek örnekleri olarak seçilmiştir. Her bir sahne, öğrencilerin otoriteyle doğrudan çatışmaya girmeden geliştirdikleri dolaylı ve gündelik direniş biçimlerini somut biçimde görünür kılmaktadır. Buradaki amaç seçilen örneklerin içerdiği direniş stratejilerini derinlemesine çözümlemektir. Bu nedenle dört sahne, filmdeki "aktif özne"nin yaklaşımını en yoğun biçimde temsil eden anlar olarak değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde her sahne, diyaloglar, jest ve mimikler ile mekânsal düzenlemeler üzerinden çözümlenmiş; bu öğeler aracılığıyla otorite–direniş ilişkilerinin nasıl kurulduğu ve müzakere edildiği tartışılmıştır.

4.1 Mekânsal Bilginin Reddi: Otoritenin tanımına karşı bir mikro direniş

Mekânsal açıdan derslik, otoritenin hiyerarşik yapısını görünür kılan ve mikro direnişin sahnelendiği politik bir alan işlevi görür (Öztürk, 2012; Freire, 2019). Seçilen bu ilk sahne, mikro direnişin öğrenildiği ve öğrencilerin otorite ile kurdukları iletişim biçimlerini deneyimledikleri kritik bir an olarak önem taşımaktadır.

Filmin 24. dakikasında, dersin hocası öğrencilerden makine kavramını tanımlamalarını ister. Rancho, teknik ve ezbere dayalı tanım yerine günlük yaşamdan örnekler (klima, hesap makinesi, fermuar, telefon) üzerinden açıklama yaparak daha anlaşılır bir yaklaşım sunar. Hocanın tepkisi sert olur ve Rancho'yu sınıftan çıkarır; sınıftaki diğer öğrenciler ise sessiz kalarak otoriteye uyum göstermeyi sürdürür.

Görsel 1: "Makine nedir?" sahnesi

Görsel 2: Hakaret ve öğrenci tepkileri

Bu sahne, öğrencilerin otoriteye karşı doğrudan çatışmaya girmeden geliştirdikleri mikro direniş biçimlerini görünür kılar. Scott'un (2018) "gündelik direniş" kavramı bağlamında, sınıfın çoğunluğu Rancho'yu desteklerken doğrudan karşı çıkmamış ve böylece egemenin beklentilerini gizli bir şekilde aşmış, sahte bir uyum sergilemiştir. De Certeau'nun (1988) mikro taktikler perspektifinden bakıldığında ise, Rancho'nun günlük yaşam örnekleriyle yaptığı açıklamalar, resmi kurallara uymayan ancak görünmez biçimde yürütülen bir direniş stratejisi olarak okunabilir.

Bu yönüyle sınıfta asıl mikro direniş gösterenler bu noktadan sonra artık Rancho değil sınıfın geri kalanıdır. Çünkü sınıfta büyük bir çoğunluk Rancho'yu haklı bulsa da kimse ders otoritesi olan Hoca'yı Rancho gibi doğrudan karşısına almak istememiştir. Yaşanan bu deneyim, ders hocasının var olan otoritesini Rancho'nun karşı duruşu üzerinden daha da pekiştirmiş ve sınıfın geri kalan çoğunluğu otoriteyi karşılarına almamaları gerektiğini yaşayarak öğrenmişlerdir. Burası mikro direnişin başladığı ve öğrencilerin otoritelerle nasıl bir ilişki ve iletişim kuracaklarını öğrendikleri kritik bir noktadır. Filmde daha ilk derste otorite ile kurulan ilişki biçiminin hiyerarşik yapısı ortaya çıkmıştır. Freire'a (2019: 108) göre eşitsizlik, diğerleriyle kurulan iletişimde kendini gösterir; burada aktarmaya dayalı bir monolog söz konusudur oysa gerçek bir diyalogda iktidar hiyerarşisi bulunmaz veya hissedilmez. Öztürk'ün (2012) ileri sürdüğü gibi, total mekandaki otoriteler, bireyleri biçimlendirmeye çalıştıkça mekân son derece politik bir alan haline gelmektedir.

Sınıfın büyük çoğunluğunun dersin otoritesi karşısında sessiz kalması ve sahte uyum göstermesi, de Certeau'nun (2009) yaklaşımına göre bir taktiktir ve iktidara yönelmiş bir mikro direniş biçimini temsil eder. Scott'a (2018) göre ise sınıfın bu sahte uyumu, egemeni yanıltmaya yönelik sahte bir kamusal senaryodur. Rancho'nun günlük yaşam örnekleriyle yaptığı açıklamalar ve sınıfın tepkileri, mikro direnişin farklı biçimlerini ve otorite ile kurulan ilişkiyi anlamak açısından kritik bir örnek teşkil etmektedir.

4.2 Başarısızlığın Bedeli: İntihar üzerinden eğitim sistemine karşı sessiz direniş

Filmin 35. dakikasında Joy Lobo'nun intiharı, baskıcı akademik sistemin öğrenciler üzerindeki yıkıcı etkisini görünür kılmaktadır. Yaratıcılığıyla öne çıkan bu öğrencinin, dekanın katı kurallarına ve esneklik tanımayan tutumuna maruz kalarak intihara sürüklenmesi, eğitim sisteminin otoriter doğasının bir sonucudur. Bu olay, öğrenciler arasında bilinen fakat sorgulanmayan bir gerçeğe dönüşür: herkes sistemin adaletsizliğini farkındadır ancak suskun kalmaktadır.

Bu bağlamda Rancho'nun tutumu, filmin kritik bir kırılma anını oluşturur. Joy'un cenazesinde ve ardından dekanla yaşadığı yüzleşmede Rancho, sistemi doğrudan eleştirir. Eğitim kurumunun başarı ve disiplin takıntısının yaratıcılığı bastırdığını, öğrencileri korku ve rekabet içinde yaşamaya zorladığını dile getirir. Bu noktada Rancho'nun eylemi, Scott'un (2018) "gündelik direniş" (everyday resistance) kavramının sınırlarını zorlayan hatta doğrudan direniş sayılabilecek bir örnektir. Çünkü Rancho'nun tavrı, sıradan bir "gizli direniş" biçimi değil, görünür ve açık bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Buna rağmen öğrencilerin sessizliği, Scott'un "kamusal senaryo" dediği durumu yansıtmaktadır: öğrenciler otoriteye uyumluymuş gibi davranarak sistemle çatışmaktan kaçınmışlardır.

Görsel 3: Rancho'nun küçük düşmesi

Görsel 4: Rancho'nun eleştirisi

Bu sahte uyum, görünürde bir kabullenme olsa da, aslında iktidarın tahakkümünü sürdürmesini kolaylaştıran bir stratejik sessizliktir. Stratejiktir çünkü asla doğal bir kabullenme değildir. Öğrencilerin sezgisel kalması mevcut tahakkümünü kabullenmek değil aksine sistemin yanlışlığına olan inancı pekiştirme işlevi görmektedir. Ancak yine de öğrenciler akademik otoritelerin görmek istediği "sahte uyum gösterisini", "kamusal alanda bir senaryo" olarak otoritelere sunmaktadırlar. Bu Scott'un egemene yönelmiş sahte kamusal senaryo gösterisi yaklaşımıyla

örtüşmektedir. Scott'un (2018: 69) ileri sürdüğü üzere aşağıdan gelen sahte olumlamlar, iktidar sahiplerine her şeyin yolunda olduğu mesajını vermektedir. Böylece iktidar kendini güvende hissederken tâbi olan konumunda bulunanlar bu görüntüyü bulandırmazlar çünkü bu durum onların çıkarıdır.

De Certeau'nun perspektifinden bakıldığında ise öğrencilerin bu sessiz (sahte) uyumu, bir **"taktiksel bir direniş"** biçimidir. Öğrenciler, açık direnişin bedelinin farkındadır ve bu nedenle otoriteyle doğrudan çatışmak yerine, tepkilerini dolaylı biçimlerde gösterirler. Filmin ilerleyen sahnelerinde görülen, hocaların taklit edilmesi ya da otoriteyle alay eden gizli mizah unsurları, bu mikro direniş biçimlerinin örnekleridir. De Certeau'nun (1984) ifadesiyle bu tür pratikler, iktidarın mekânında hareket eden zayıf aktörlerin "kullanım sanatıdır." Öğrenciler de tam olarak bu stratejiyi benimser; kurallara görünüşte uyarken, otoritenin anlam dünyasını küçük jestlerle bozarlar.

Sonuç olarak bu sahne, Scott'un "gizli - kamusal senaryo" ve De Certeau'nun "taktik" kavramlarının kesiştiği bir mikro direniş biçimini görünür kılmaktadır. Rancho'nun doğrudan eleştirisi açık bir karşı duruşu temsil ederken, diğer öğrencilerin sessizliği, sistem içinde var olmanın taktiksel bir yolu olarak okunabilir. Her direnişte olduğu gibi direnilene olduğu kadar direniş kırıncı olanlara yönelik tepkiler de gözlemlenebilir. Filmde bazı ders hocalarının veya sistemi mevcut haliyle benimsemiş birkaç ezberci öğrencinin arkasından yapılan taklitler bize bunu göstermektedir.

4.3 Emirle Değil, Eylemle Öğrenmek: Sınav kâğıdı teslimi ve itaatsizlik anı

Filmin 80. dakikasında, Rancho ve arkadaşlarının sınav kâğıtlarını geç teslim etme sahnesi, otoriteyle doğrudan çatışmadan gerçekleştirilen ince bir direniş biçimini yansıtmaktadır. Öğrenciler, gözetmenin "sınav süresi doldu" gerekçesiyle kâğıtlarını almamasına karşılık, onun bilgi eksikliğinden yararlanarak sınav kâğıtlarını diğerleriyle karıştırır ve sessizce salondan çıkarlar. Bu kısa an, öğrencilere otoriteye meydan okumadan ama kuralları da tamamen içselleştirmeden var olabildikleri taktiksel bir alan yaratmıştır.

Bu sahne, Michel de Certeau'nun **"taktik"** kavramının sinematik bir örneğidir. De Certeau'ya (2009, s. 113-114) göre taktik, "iktidarın alanı içinde onun gözetiminde açılmış küçük çatlaklardan yararlanan bir kurnazlık biçimidir." Rancho ve arkadaşlarının eylemi, tam da bu tanıma uygundur: iktidarın mülkiyetinde olan kurumsal alanda (sınav salonu) ortaya çıkan küçük bir fırsat anını değerlendirerek, iktidarın kurallarını dolaylı biçimde aşarlar. Burada ortaya çıkan direniş, süreksiz, pragmatik ve gündelik yaşamın içinde gizlenen bir yaratıcılık biçimidir. Öğrenciler bu eylemleriyle, de Certeau'nun ifadesiyle, "iktidarın mekânında onun araçlarını tersine çevirirler."

Görsel 5: Mikro direniş eylemi, sınav teslimi

Görsel 6: Mikro direniş eylemi, kaçış

Öte yandan bu eylem, James C. Scott'un **"gündelik direniş"** (everyday resistance) kavramıyla da ilişkilidir. Scott'a (2018) göre gündelik direniş, açık çatışmaya girmeden uygulanan, küçük ama sürekli tepkilerden oluşur. Rancho ve arkadaşlarının tavrı, otoritenin kuralını açıkça ihlal etmeden onu işlevsizleştirmiştir. Böylece öğrenciler, egemenin otoritesini görünürde onaylarken gerçekte onun düzenini boşa çıkaran bir "gizli senaryo" üretmişlerdir. Bu durum, Scott'un alt sınıfların "itaat ediyormuş gibi görünerek direniş üretme" biçimiyle örtüşmektedir.

Bu sahne aynı zamanda Balcı'nın (2022) mikro direniş analizleriyle de paraleldir. Balcı'nın belirttiği gibi, egemenin hamleleri karşısında tâbiler pasif değildir; aksine otoritenin kör noktalarından faydalanarak yeni taktikler geliştirirler. Rancho ve arkadaşları da, gözetmenin bilgi eksikliğini kendi lehlerine çevirerek, kısa süreli ama etkili bir direnç gösterirler. Bu eylem bir mikro direniş biçimidir. Çünkü uzun vadeli, doğrudan çatışmacı ve ideolojik değil, anlık, tepkisel, taktikselidir. Berger ve Luckmann'ın (2018: 32) belirttiği üzere, "çoklu gerçeklikler arasında kendini en üstün gerçeklik olarak sunan, gündelik hayatın gerçekliğidir." Gündelik hayat anlık, süreksiz ve kurnazca tepki vermeye uygundur. Schütz'un (2018) da belirttiği gibi gündelik yaşamın kendisi büyük oranda pragmatik bir motivasyonla yürütülmektedir.

Sonuç olarak bu sahne, mikro direnişin, "belirli bir ideolojik hedefi olmayan, süreksiz ama yaratıcı tepkiler" şeklinde özetlenebilecek dogasını ortaya koymaktadır. Rancho ve arkadaşlarının eylemi, gündelik hayatın içinde sessizce işleyen direniş biçimlerinin hem Scott'un "gizli senaryosu"na hem de de Certeau'nun "taktik" anlayışına denk düşen örneklerinden biridir. Böylece film, otoriteye doğrudan karşı gelmeden de iktidar ilişkilerinin bozulabileceğini göstermektedir.

4.4 Ahlaki İkilem ve Mikro Direnişin Sınırları: Kopya Olayı Üzerinden Bir Tartışma

Filmin 141. dakikasındaki sahnede, dekanın öğrencilerden birini cezalandırmak amacıyla sınavı bilinçli olarak zorlaştıracığı anlaşılr. Bu durum, adil olmayan bir iktidar hamlesi karşısında öğrencilerin geliştirdiği pratik bir karşı stratejiyi -yani sınav kağıdını önceden ele geçirme girişimini- doğurur. Rancho ve arkadaşları bu yöntemi, doğrudan çatışmaya girmeden ama mevcut haksızlığı bertaraf edecek bir yol olarak görmektedirler. Ancak yakalandıklarında fiziksel şiddete ve azarlamaya maruz kalmalarına rağmen karşılık vermezler. Bu an, görünürde pasif fakat özünde taktiksel bir direniş biçiminin göstergesidir.

Görsel 7: Mikro direniş eylemi, kopya

Görsel 8: Mikro direniş eylemi, sessiz kalma

Bu sahne, Michel de Certeau'nun "taktik" kavramını somutlaştırır. De Certeau'ya (2009) göre taktik, güçlü olanın alanında, onun kurallarını doğrudan ihlal etmeden kendi yararına kullanma sanatıdır. Öğrencilerin sınav sorularını ele geçirme girişimi, tam da bu "iktidarın alanında hareket etme" biçimidir: Otoritenin koyduğu kuralların içinden, o kuralların zayıf noktasını kullanarak bir çıkış yaratmaya çalışırlar. Bu yönüyle eylem, sistemin sınırları içinde gerçekleşen ama bu sınırları esneten bir "mikro manevra"dır.

Öte yandan, öğrencilerin yakalandıktan sonra gösterdikleri sessizlik ve özür dileme davranışı, James C. Scott'un "sahte kamusal senaryo" kavramıyla açıklanabilir. Scott'a (2018) göre tâbi olanlar, egemenin önünde uyumlu ve itaatkâr görünerek, direnişin bedelinden kaçınırlar. Rancho ve arkadaşlarının sessizliği, yüzeyde teslimiyet gibi görünse de, aslında sistemin adaletsizliğini açık bir çatışmaya girmeden teşhir eden bir stratejik uyum biçimidir. Bu tavır, Scott'un "gündelik direniş" anlayışındaki küçük ama anlamlı tepkilerle örtüşmektedir: kurallara görünürde boyun eğmek, fakat o kuralların adilliğini sorgulamak.

Bu noktada Koç'un (2018) ve Ateşoğlu'nun (2022) da belirttiği gibi, kopya çekme davranışı yalnızca etik bir ihlal değil, aynı zamanda kontrol mekanizmasına karşı geliştirilen bir direniş biçimidir. Öğrenciler başarısızlık riskine karşı sistemi dolaylı biçimde aşmakta, otoritenin bilgi ve denetim üstünlüğünü kendi pragmatik zekâlarıyla dengelemektedirler. Bu eylem, Balcı'nın (2022) vurguladığı gibi, iktidarın hamlelerine tepki veren zayıf aktörlerin "yaratıcı taktikler" geliştirme kapasitesine işaret eder.

Sonuç olarak bu sahne, mikro direnişin iki temel özelliğini olan pragmatizm ve süreksizliği aynı anda yansıtmaktadır. Öğrenciler, sistemin adaletsizliğini doğrudan sorgulamak yerine, anlık bir fırsat üzerinden durumu kendi lehlerine çevirmeye çalışırlar. Bu eylem, ne uzun vadeli bir başkaldırı ne de ideolojik bir protestodur. Bu eylem daha çok, Scott'un "gizli senaryosu" ve de Certeau'nun "taktiksel manevrası" arasında konumlanan, gündelik hayatın içine sızmış küçük ama anlamlı bir direniş örneğidir. Üstelik bu baplama göre sürekli değişebilen bir tepki verme biçimidir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma, 3 Idiots filmi üzerinden öğrencilerin akademik otoriteyle kurdukları ilişki biçimlerini Michel de Certeau'nun "gündelik hayatın taktikleri" ve James C. Scott'un "gizli direniş" kavramları ışığında analiz etmeyi amaçlamıştır. Filmdeki olaylar, bireylerin baskıcı ve hiyerarşik bir eğitim sistemi içinde nasıl taktiksel yollar geliştirdiklerini, otoritenin denetimine görünüşte uyum sağlarken aslında bu denetimi aşındıran gündelik pratikler yarattıklarını göstermektedir. Bu anlamda film, mikro direnişin bireylerin gündelik yaşamında ne denli yaygın ve işlevsel bir biçimde ortaya çıkabileceğini somutlaştıran bir örnek olarak ele alınmıştır.

Bulgular, mikro direnişlerin "uyumlu direniş", "sessizlikle direniş", "ironiye dayalı direniş" ve "eylemsel itaatsizlik" gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkabildiğini göstermektedir. Bu dört tematik bulgu, öğrencilerin otoriteye karşı geliştirdikleri mikro direniş biçimlerinin tek boyutlu bir çatışma ilişkisine indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır. "Uyumlu direniş" teması, bireylerin görünürde sisteme entegre olurken aynı zamanda onu içten içe dönüştürme kapasitelerini ortaya koyarken; "sessizlikle direniş" otoritenin söylemsel üstünlüğüne karşı anlamlı bir pasiflik ve stratejik geri çekilme biçimi olarak işlev görmektedir. "Ironiye dayalı direniş", mizahın baskıcı düzeni ifşa eden ve otoritenin meşruiyetini aşındıran bir araç hâline geldiğini gösterirken; "eylemsel itaatsizlik" teması, bireyin sistemin açık emirlerini sorgulama ve kendi özerkliğini görünür kılmaya iradesini temsil etmektedir. Bu temalar birlikte değerlendirildiğinde, mikro direnişin sadece bireysel tepkisellik değil, aynı zamanda iktidar ilişkilerinin sürekliliğini ve kırılabilirliğini görünür kılan bir toplumsal dinamik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla film, mikro direnişin birey ve kurum arasındaki güç dengesini sürekli yeniden üreten ve dönüştüren bir süreç olduğunu görünür kılmaktadır.

Çalışma, eğitim kurumları gibi disiplinler yapılarında iktidarın yalnızca tepeden aşağıya değil, aynı zamanda aşağıdan yukarıya da üretildiğini göstererek, mikro ölçekteki direniş biçimlerinin pedagojik ilişkilerin doğasını dönüştürme

potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu araştırma, güç ilişkilerini analiz ederken görünmez, sessiz veya ironik eylemlerin önemini vurgulamakta; ileride yapılacak çalışmalar için mikro direnişin kurumsal dönüşüm süreçlerindeki etkilerini daha geniş örneklemlemlerle inceleme yönünde bir zemin sunmaktadır.

Analiz edilen temalar, eğitim sisteminin yalnızca bilgi üretme süreci değil, aynı zamanda iktidar ilişkilerinin yeniden üretildiği bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrencilerin doğrudan çatışma yerine dolaylı, görünmez ve pragmatik yollarla tepki göstermeleri, mikro direnişin Certeau'nun tanımladığı gibi "zayıfın güçlüye karşı alan açma sanatı" olduğunu göstermektedir. Bu taktikler, sistemin dayattığı kuralları tamamen reddetmeden, o kuralların içinde manevra yaparak bireysel özerklik alanları yaratmaktadır. Scott'un "gizli senaryo" kavramı da öğrencilerin bu taktikleri kullanarak otoriteye itaat ediyor gibi görünmelerine rağmen, aslında alternatif anlamlar ve stratejiler ürettiklerini açıklamada güçlü bir çerçeve sunmaktadır.

Çalışmanın temel katkısı, Certeau ve Scott'un mikro direniş kavramlarını eğitim alanına ve sinema metni üzerinden yeniden yorumlamasında yatmaktadır. Bu yaklaşım, film çözümlemesini sadece kültürel bir okuma olmaktan çıkarıp, eğitim kurumlarındaki iktidar ilişkilerinin mikro düzeyde nasıl işlediğini gösteren sosyolojik bir analiz haline getirmiştir. Ayrıca çalışma, öğrencilerin sistem içindeki davranışlarını bireysel uyum ya da itaat olarak değil, çoğu zaman fark edilmeden gerçekleşen mikro direniş pratikleri olarak yorumlayarak, eğitimdeki iktidar dinamiklerine yeni bir perspektif kazandırmaktadır.

Öte yandan eğitim sisteminin otoriter yapısı, öğrenciler üzerinde hem psikolojik hem de sosyal baskılar oluşturmaktadır. Bu da bireyleri ya otoriteye uyum sağlıyor gibi davranmaya ya da sistemin açıklarını kullanarak direnmeye yöneltmektedir. Ancak, bu tür direnişler genellikle süresiz, bireysel ve pragmatik olduğundan, sistemin yapısal dönüşümüne katkı sunmaktan uzaktır. Aksine, bu eylemler çoğu zaman otoritenin görünürdeki meşruiyetini sürdürmesine hizmet ederken, aynı anda sistemi içten içe çürütmektedir.

Bu çalışma, 3 Idiots filmindeki mikro direniş biçimlerini Certeau'nun "taktik" ve Scott'un "gizli senaryo" kavramları çerçevesinde analiz ederken, Balcı (2022), Demirkan (2020), Semra Ay (2023) ve Aytuğ (2023) gibi çalışmaların zayıf konumdakilerin gündelik taktikleriyle iktidara direnme bulgularıyla paralellik göstermektedir. Öte yandan, Bikiç (2021), Yıldırım ve arkadaşları (2014) ile Demirel ve Sivacı (2025) gibi çalışmalar filmin pedagojik eleştirilerini makro düzeyde değerlendirirken, bu çalışma mikro düzeydeki direniş pratiklerini görünür kılmaktadır. Böylece film, sadece eğitim sistemini eleştiren bir kültürel metin değil, mikro direniş kavramlarının somutlaştığı bir analiz zemini olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın katkısı, mikro ve gündelik direnişin somut biçimlerini film üzerinden analiz ederek, önceki makro düzeydeki değerlendirmeleri kuramsal bağlamla ilişkilendirmesi ve eğitim kurumlarındaki iktidar ilişkilerinin mikro düzeyde nasıl işlediğini görünür kılmasıdır.

Bununla birlikte, çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle analiz tek bir film üzerinden yürütülmüştür ve bu durum, elde edilen bulguların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Ayrıca 3 Idiots kurmaca bir anlatıdır; dolayısıyla filmdeki direniş biçimleri gerçek hayattaki öğrencilerin deneyimlerini tam olarak yansıtmayabilir. Yine de film, toplumsal gerçeklikten beslenen bir metin olarak, modern eğitim sistemlerinde görülen hiyerarşik yapının eleştirel bir temsili olarak değerlidir.

Gelecek çalışmalarda, mikro direnişin eğitim kurumlarındaki farklı bağlamlarda (örneğin Türkiye'deki üniversiteler, meslek liseleri veya çevrim içi eğitim ortamları) nasıl tezahür ettiği incelenebilir. Ayrıca farklı sinema örnekleriyle veya doğrudan öğrenci anlatılarına dayalı nitel çalışmalarla bu kavramların karşılaştırmalı biçimde test edilmesi, literatüre daha geniş bir katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma göstermektedir ki, öğrenciler görünürde uyumlu ve pasif aktörler gibi görünseler de, aslında otoritenin gölgesinde kendi stratejik alanlarını yaratmakta, sistemin baskıcı yönlerini küçük ama anlamlı pratiklerle aşındırmaktadırlar. Bu durum, Certeau'nun "taktik" anlayışıyla Scott'un "gizli direniş" kavramlarının birleştiği noktada, bireyin sessiz ama etkili mücadelesini görünür kılmaktadır. Bu bulgu, gündelik yaşamın sıradan eylemlerinde bile direnişin potansiyelinin var olduğunu ve görünmez taktiklerin iktidar analizlerinde göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akmeşe, E., & Akmeşe, Z. (2020). Mizahla estetize edilen egemen ideolojinin tezahürü: *Muhsin Bey*. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(3), 194-207.
- Alkan, S. (2019). Mekanın politikleşmesi ve mekan-iktidar ilişkileri. M. Karakaş (Ed.), *Kent, mekan ve toplum: Mekan sosyolojisine giriş* içinde (pp. 175-191). Tezkire Yayıncılık.
- Apple, W.M. (2012). *Eğitim ve İktidar*. (E. Bulut, Çev.), Kalkedon Yayınları.
- Ateşoğlu, N. (2022). *Mikro Direnişler, Eleştirel Bir Pedagoji İncelemesi*. Kriter yayınları.
- Ay, S. (2023). Panopticon perspective: Visual analysis of a film. *The Kyoto Conference on Arts, Media & Culture 2023 Official Conference Proceedings*, 669–674. <https://doi.org/10.22492/issn.2436-0503.2023.59>
- Aytuğ, E. (2023). Michel de Certeau'nun "taktikler ve stratejiler" kavramsallaştırması bağlamında Sabiha Çimen'in *Hafız: Kur'an'ın muhafızları* adlı belgesel fotoğraf çalışmasının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(3), 78-95. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil>
- Balcı, Ş. (2022). Türk hapisane filmlerinde tahakküm ve direniş. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 10(22), 309-339.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2018). *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi* (V. S. Ögüt, Çev.). Atıf Yayınları.
- Bikiç, N. Ç. (2021). Üç İdiot filminde bankacı eğitim modeli. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 8, 89–90.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Allyn and Bacon.
- Carr, C.L. (1998). "Tomboy resistance and conformity: Agency in social psychological gender theory." *Gender&Society* 12, 528-553.
- Çelik, N., & Güner, Ş. S. (2023). Cumhuriyetimizin 100. yılında kadın çalışmaları: "Ahh Belinda" filminin 2023 ve 1986 yılı versiyonları üzerinden sinemada kadının temsiline ilişkin eleştirel bir değerlendirme. In N. Çelik, D. Şahin, & A. Çağrı Zengin (Eds.), *Eğitim Yayınevi*.
- De Certeau, M. (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi I, Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*. (L.A. Özcan, Çev.) Dost Kitabevi Yayınları.
- De Certeau, M. (1988). *The Practice of Everyday Life*, (Translated by S. Rendall) University of California Press.
- Demirel, E., & Sivacı, S. Y. (2025). Filmler aracılığıyla yaşam boyu öğrenme: Öğretmen adaylarının mesleki ve kişisel gelişimleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 74, 192–207. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1566410>
- Demirkan, M. (2020). De Certeau perspektifinden mekân, taktik ve stratejiler: The Platform. *Toplum ve Ütopya*. <https://www.toplumveutopya.com/de-certeau-perspektifinden-mekan-taktik-ve-stratejiler-the-platform-mustafa-demirkan/>
- Durgun, S. (2012). *Yer bilgisinden ulusal coğrafya'ya*. In S. Gülden Ayman (Ed.), *Mekân, kimlik, güç ve dış politika* (pp. 13–38). Yalın Yayıncılık.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus*. Collige De France Dersleri (1977-1978), (F. Taylan, Çev) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *İktidarın Gözü*. (I. Ergüden, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2016). *Özne ve İktidar*. (I. Ergüden, O. Akinbay, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. (2019). *Ezilenlerin Pedagojisi*. (D. Hattatoğlu ve E. Özbek, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Hauser, A. (1984). *Sanatın Toplumsal Tarihi 2: Rokoko, Klasizm, Romantizm, Naturalizm, Empresyonizm ve Film Çağı*. (Y. Gölönü, Çev.) Remzi Kitabevi.
- Harvey, D. (2022). *Sermayenin mekânları* (B. Kıcı, D. Koç, K. Tanrıyar & S. Yüksel, Çev.) Sel Yayıncılık.
- Hollander, J.A., & Einwohner, R.L. (2004). Conceptualizing resistance. *Sociological Forum*, 19, 533–554.
- Işık, O. (1994). Uygarlaşan Toplum/Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekânsallaşması. *Toplum ve Bilim*, (64-65), 7-38.
- İnal, A. (1999). Derslikleri kamusal tartışmanın oluştuğu bir mekan olarak yeniden düşünmek. *Doğu Batı Dergisi, Akademi ve İktidar*, 2, 7, Mayıs - Haziran -Temmuz, 127-144.

- Jones, N. (2013). The tactical improvisation of space in the contemporary Hollywood action sequence. *New Cinemas*, 11(1), 39-53. https://doi.org/10.1386/ncin.11.1.39_1
- Joshi, S. (2012). 3 idiots: A critique of Indian education system. *Journal of Education and Practice*, 3(15), 45–52.
- Koç, S. (2018). *Üniversite öğrencilerinin kopya çekmeye yönelik eğilimleri ve planlanmış davranış teorisi bağlamında kopya çekme davranışına yönelik model sinaması*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Doktora tezi.
- Kinsün, A. (2024). Comparative sociological analysis of the conventional and contemporary educational approach in the movie three idiots. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEDF)*, *24*(2), 1122–1140. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2024..-1350206>
- Lilja, M. & Vinthagen, S. (2018). Dispersed resistance: unpacking the spectrum and properties of glaring and everyday resistance. *Journal of Political Power*, 11, 2, 211-229.
- Özmağas, U. (2019). *Gündelik direniş ve direnişin koordinatları*, Alternatif Politika, 11, 3, 651-674.
- Öztürk, S. (2012). *Mekân ve iktidar*. Phoenix Yayınları.
- Prasad, A., & Prasad, P. (1998). "Everyday struggles at the workplace: The nature and implications of routine resistance in contemporary organizations." *Research in the Sociology of Organizations*, 15, 225-257.
- Hirani, R. (Yönetmen). (2009). *3 Idiots* [Film]. Vinod Chopra Films.
- Ranciere, J. (2019). *Cahil Hoca, Zihinsel Özgürleşme Üzerine Beş Ders*. (S. Kılıç, Çev.) Metis Yayınları.
- Rubin, J.W. (1996). "Defining resistance: Contested inter pretations of everyday acts." *Studies in Law, Politics, and Society*, 15, 237-260.
- Scott, J. C. (1985). *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. Yale University Press.
- Scott, J.C. (2016). *Toplum Gibi Görmek*. (S. Torlak, Çev.) Zoom Kitap.
- Scott, J. C. (2018). *Tahakküm ve direniş sanatları: Gizli senaryolar* (A. Türker, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Schütz, A. (2018). *Fenomonoloji ve Toplumsal İlişkiler*. (S-A. Kesikoğlu-Akan, Çev.) Heretik Basın Yayın.
- Sharma, R., & Sharma, P. (2015). Pedagogical implications of Bollywood film 3 idiots. *International Journal of Multidisciplinary Approach & Studies*, 2(4), 120-135.
- Şentürk Kara, E., & Öztürk, B. (2024). *Hayal endüstrisi Bollywood: Popüler Hint sineması*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Vinthagen, S., & Johansson, A. (2013). "'Everyday Resistance': Exploration of a Concept and its Theories", *Resistance Studies Magazine*, 1, 1-46.
- Wickham, C. (1998). "Gossip and resistance among the medieval peasantry." *Past and Present* 160, 3-24.
- Yanmaz, P. (2011). "Turizm Tanıtımında Sinemanın Rolü". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 1(2), 112-139.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, N., Tüzel, E., & Yıldırım, V. Y. (2014). Aamir Khan filmlerinin eğitimsel açısından incelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 13(2), 239-251.

EXTENDED ABSTRACT

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

THE FACE OF MICRO-RESISTANCE IN CINEMA: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS ON 3 IDIOTS

Introduction and Research Purpose:

The purpose of this study is to analyze the film *3 Idiots* within the framework of Michel de Certeau and James C. Scott's theories of micro-resistance, demonstrating that students, even when seemingly silent or compliant, actually exhibit an active resistance stance against academic authorities. The study analyzed the behaviors and discourses of the characters in the film within the context of authority-resistance relations. The research employed a qualitative design and employed a combination of descriptive analysis, contextual behavioral analysis, and thematic discourse analysis. The film was watched four times, and the scenes were systematically analyzed through the researcher's diary during the analysis. The analyzed scenes identified micro-resistance forms that students developed within their daily lives rather than directly confronting authority. The findings indicate that this resistance manifested in various forms, such as "harmonious resistance," "resistance through silence," "resistance based on irony," and "active disobedience." The study concluded that, despite the students' superficial compliance with the educational system they disapproved of, this compliance transformed into a resistance strategy that eroded the system internally. Thus, the study reveals that micro-resistances that continue invisibly in daily life provide an important analytical framework for understanding power relations in educational institutions.

Literature Review:

The literature review explores the concepts of everyday resistance (Scott) and tactics versus strategies (de Certeau) to form the analytical foundation. Scott (1985, 2018) highlights that resistance is not always open or confrontational; instead, marginalized groups often develop veiled, coded behaviors to undermine authority without triggering retaliation. These include false compliance, silence, avoidance, and satire—forms that create a hidden transcript distinct from public behaviors. De Certeau (2009), similarly, argues that individuals without institutional power adopt creative and fleeting tactics within the spatial constraints imposed by dominant systems. Prior studies—ranging from analyses of prison films to documentary photography—have applied these concepts to various subordinated groups such as prisoners or religious schoolgirls. However, few studies have addressed micro resistance specifically in university settings through film analysis. This research seeks to fill that gap by focusing on how students, who are often perceived as voluntarily present and not structurally oppressed, also exhibit tactical resistance behaviors against educational authority.

Methodology and Findings:

This study employed a qualitative descriptive analysis of the film *"3 Idiots"* and examined the micro-resistance forms students developed against academic authority within the framework of Michel de Certeau's concepts of "tactics" and James C. Scott's "hidden script" and "public script." The film was watched four times, and during each viewing, character behaviors, action patterns, and the contexts in which these behaviors emerged were systematically recorded in the researcher's journal. The analysis process consisted of three stages: (1) contextual behavioral analysis determined the context in which the students' tactics against authority emerged and could be considered micro-resistance; (2) thematic discourse analysis coded strategies such as dialogue, silence, irony, and humor and linked them to Scott's hidden and public scripts; (3) in the classification stage of micro-resistance, the resulting actions were grouped under the themes of "concordant resistance," "resistance through silence," "resistance based on irony," and "active disobedience." The findings demonstrate that students, while seemingly adapting to the system, actually develop various strategies that erode the authority's control. Specifically, "concerted resistance" represents students creating alternative spaces while participating within the system; "resistance through silence" represents a strategic retreat against the discursive dominance of authority; "resistance based on irony" represents questioning the legitimacy of power through humor; and "active disobedience" represents a form of directly questioning orders and rules and making their autonomy visible. This thematic classification reveals that student resistance cannot be explained by a single-dimensional conflict, but rather is a multidimensional process that makes power relations visible. Throughout the analysis process, data reliability was ensured through researcher diaries and peer review, and only scenes reflecting power-resistance relations were considered in the scene selection process. Ultimately, the study concretely demonstrates the functioning of microresistance in educational environments through film and demonstrates how invisible, indirect, or ironic actions can be decisive in understanding power relations.

Conclusions and Recommendation:

This study examined the micro-forms of resistance students develop against academic authority through the film *"3 Idiots,"* using Michel de Certeau's concepts of "tactics" and James C. Scott's "hidden script." The findings demonstrate that despite seemingly compliant and quiet behavior, students develop various strategies that erode the authority's control. These micro-forms of resistance are categorized under the themes of "harmonious resistance," "resistance through silence," "resistance based on irony," and "actual disobedience." The analysis reveals that student resistance cannot be reduced to a single-dimensional conflict; rather, it is a multidimensional and functional process that makes power relations visible.

By making power relations within educational institutions visible at the micro level, the study demonstrates how students create spaces of autonomy within the system. While theoretically, studies such as Nagahan Çakar Bikiç (2021), Yıldırım, Tüzel, and Yıldırım (2014), and Demirel & Sivacı (2025) evaluate the film's pedagogical critiques at a macro level, this study concretizes student behavior through everyday practices, drawing on Certeau and Scott's micro-concepts of resistance. Thus, the film analysis offers both a theoretical and applied framework for understanding the relationships between power and resistance in education. A limitation of this study is that it was conducted using a single film sample; future analyses conducted across different contexts and films could significantly contribute to the literature.

KATKI ORANI BEYANI VE ÇIKAR ÇATIŞMASI BİLDİRİMİ

Sorumlu Yazar <i>Responsible/Corresponding Author</i>		Dr. Nadir Ateşoğlu		
Makalenin Başlığı <i>Title of Manuscript</i>		MİKRO DİRENİŞİN SİNEMADAKİ YÜZÜ: 3 IDIOTS ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ		
Tarih <i>Date</i>		28.11.2025		
Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme vb.) Manuscript Type (Research Article, Review etc.)		Araştırma Makalesi		
Yazarların Listesi / List of Authors				
<i>Sıra</i> <i>No</i>	Adı-Soyadı <i>Name - Surname</i>	Katkı Oranı <i>Author Contributions</i>	Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Destek ve Teşekkür (Varsa) <i>Support and Acknowledgment</i>
1	Nadir Ateşoğlu	%100	Yoktur	----
2				
3				
4				
5				